

Ion NICOLAE

NUMELE DE LOCURI ÎN OPERA PROFESORULUI VICTOR TUFESCU

Résumé: Le professeur Victor Tufescu, un des grands géographes de la Roumanie, s'est préoccupé – dès les débuts de sa prodigieuse activité scientifique – de l'étude des noms des lieux. Comprenant parfaitement la signification et le rôle de ces marques d'un territoire, il a milité pour l'introduction dans le langage scientifique des termes populaires. Egalement, il a créé des noms qui se sont imposés dans la nomenclature géographique nationale (le Plateau de Suceava, la Plaine de Moldavie e.a.).

Numele de locuri – toponimele cu un termen mai general –, reprezintă un element indispensabil muncii geografului și totodată un element esențial al comunicării dintre oameni. „*Nu există geografie fără toponimie*” este un *adagio* deja încetățenit; problema este aceea a utilizării unor nume de locuri potrivite, adecvate realităților respective, denuminate.

Dintotdeauna au existat două tendințe: prima, de a folosi denumirile populare date diferitelor realități spațiale, cea de a doua, de a crea noi termeni, noi denumiri, spre a desemna un anume spațiu geografic.

Sursele principale generatoare de toponime sunt, pe de o parte, apelativele (mai precis, cuvinte din limbajul popular desemnând anumite realități, reperabile: *munte, deal, vale, luncă, lac, sat, oraș, târg* ș.a.), și numele de persoană (antroponimele), pe de altă parte. În limbajul popular, în vorbirea curentă, apelativele joacă adesea rolul toponimelor: am fost la *munte*, am căzut în *baltă*, am fost la *oraș* ș.a.; din cunoașterea persoanei sau a spațiului în care se „învârte” persoana în cauză putem bănui/afla cu destulă precizie despre ce munte, despre ce oraș sau baltă poate fi vorba.

Geograful, în comunicarea sa, trebuie să fie precis și de aceea are nevoie de nume proprii de locuri și nu de nume comune (date de așa-numitele mai sus apelative). În procesul făuririi științei geografice moderne s-a conturat treptat și acțiunea denominării unităților teritoriale cu care lucrează geograful, pe care caută să le descrie explicativ. În spațiul românesc, acest proces a început în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și nu a încetat nici în zilele noastre. Unul dintre remarcabilii artizani ai nomenclaturii geografice românești a fost și rămâne profesorul Victor Tufescu, de la a cărui naștere s-a împlinit un veac (2008).

Contribuțiile sale pot fi înscrise pe mai multe paliere și repere temporale, dar dintr-un început trebuie să spunem că spațiul moldav a fost spațiul toponimic predilect, studiat încă din anii facultății. Teza de licență, trecută la vârsta de 21 ani, a purtat titlul de *Depresiunea Jijiei*, tratând problemele aceluia spațiu mai coborât din NE Podișului Moldovei, al cărui nume actual, *Câmpia Moldovei* – statuat acum în manualele de geografie și pe hărțile ce privesc teritoriul României –, a fost propus în 1936 (în teza de doctorat¹) și fixat pentru totdeauna chiar de profesorul Victor Tufescu. Anterior, în 1928, T. Porucic propusese termenul de *Câmpia Moldavă* (preluat și de Vintilă Mihăilescu, 1931, 1936), fără însă a face o argumentație solidă, iar ulterior, în 1938, Ion Simionescu folosise pentru acest spațiu numele de *Câmpie moldovenească*, geologul (și geograful) ieșean afirmând că „*are o mare asemănare cu câmpia ardeleană, nu numai în amănunt; aparent e simetrică celei dintâi față de axa carpatică*” (Ion Simionescu, *Țara noastră*, 1938, p. 164). În teza de doctorat (1937), profesorul Victor Tufescu spune că „*am menținut denumirea de «câmpie», fiind mult mai naturală* –

¹ V. Tufescu, *Dealul Mare – Hârlău (observări asupra evoluției reliefului și a așezărilor omenești)*, în BSRRG, București, tom XLI (1937), pp. 48-215.

întrebuințată în mod curent de către popor pentru a caracteriza larga regiune cu dealuri mărunte, ușor vălurate, fără păduri – decât cea de depresiune care păstrează un caracter pur științific”².

Patru ani mai târziu³, profesorul Victor Tufescu va aduce și alte argumente care vor contribui decisiv la înscrierea numelui *Câmpia Moldovei* în rândul regionimelor azi obișnuite ale țării noastre. Discuția se face într-un context spațial și științific mai larg, cu trimiteri la bogata terminologie populară, în care se fac deosebiri (pentru regiunile colinare) în strânsă legătură cu haina vegetală. „În vorbirea populară din județul Dorohoi până la Iași regiunea joasă cu dealuri mărunte e câmpul, «aici e câmpul, acolo (spre vest, n.n.) e codrul»”. Și ne spune mai departe profesorul: „Poporul sintetizează în noțiunea aceasta (de câmpie, n.n.) nu numai anumite aspecte de relief ori vegetație, ci și fundamentale caracteristici antropogeografice și sociale”⁴.

Argumentația de natură antropogeografică/biogeografică este completată cu aceea de ordin istoric. E citat un călător francez din secolul al XVII-lea, Philippe d’Avril, care, la 1689, spune: „În Câmpia Moldovei, drumul este mai plăcut” (el călătorea din ținutul Sucevei către Iași și traversa ceea ce numim azi Câmpia Moldovei, n.n.).

O pledoarie pentru nume adevrate/corecte acordate realităților geografice sună astfel: „O numire este făcută să circule ca și o monedă; să fie întrebuințată de cât mai mulți, în cât mai numeroase împrejurări. Or, sursa pentru astfel de numiri nu poate fi decât toponimia” (vorbirea, nomenclatura populară).

În virtutea aceleiași viziuni clare, remarcăm și corecturile – îndreptățite în nomenclatura propusă de alți geografi, mai cu experiență; este și cazul denumirii *Șeaua Bucecii*⁵ (rămasă în uz și în prezent) pentru acel segment mai coborât al culmii din stânga Siretului, pentru care prof. Vintilă Mihăilescu întrebuințase sintagma *Depresiunea înaltă Mândrești*, reluată mai târziu⁶.

Studiul dedicat Câmpiei Moldovei, amintit mai sus, vine ca o adevărată concluzie toponimică și științifică a cercetărilor de teren întreprinse mai întâi în această regiune coborâtă de la N de Iași pentru lucrarea de licență (susținută în 1930) și apoi în regiunea Dealu Mare – Hârlău pentru teza de doctorat⁷ (1933-1935). Cercetările în acest din urmă spațiu deluros (înalt) au contribuit și la precizarea numirilor și unităților majore învecinate acesteia, și anume *Podișul Sucevei*, numit anterior *Podișul înalt al Siretului*, de asemenea *Podișul Central Moldovenesc* („pentru partea mai lată – a podișului – dintre Siret și Prut”, în exprimarea Domniei Sale din teza de doctorat). Ultima denumire o folosim și azi pentru partea nordică a *Podișului Bârladului* (nume dat de Vintilă Mihăilescu).

Argumentarea denumirii *Podișul Sucevei* sună foarte convingător: „Îl numesc *Podișul Sucevei* după râul care-l traversează în întregime, după ținutul și după vechea capitală a Moldovei, așezată cam în mijlocul său”⁸.

Analizând teza de doctorat, eminentă, un adevărat model de studiere geografică a unei regiuni deluroase, nu putem să nu reținem viziunea de creator de nume de locuri, aidoma descoperitorilor de odinioară ce călcau pământuri de nimenea văzute înaintea lor. Regiunea deluroasă înaltă din estul Podișului Sucevei devine un adevărat teren de promovare a numirilor geografice, inclusiv unele strict științifice (nefiind în uzul populației locale). Este cazul sintagmei „depresiune de contact”, propusă încă din 1934⁹, denumire sugerată de profesorul Mihai David într-o deplasare pe teren în zona Văculești (Dorohoi) și argumentată în studiul amintit de o manieră să fixeze pentru totdeauna în

² *Ibidem*, p. 50.

³ *Idem*, *Asupra numirii de „Câmpia Moldovei”*, în BSRRG, tom LX (1941), pp. 369-373.

⁴ *Ibidem*, p. 373.

⁵ *Idem*, 1937, *op. cit.*, p. 53.

⁶ V. Mihăilescu, 1969, *Geografia fizică a României*, București, Editura Științifică, p. 119.

⁷ V. Tufescu, 2000, *Portrete de familie*, în Colecția „Geografi români” nr. 2, Institutul de Geografie, București, p. 195.

⁸ V. Tufescu, 1937, *op. cit.*, p. 52.

⁹ V. Tufescu, 1934, *Observări asupra limitei de vest a Depresiunii Jijiei*, BSRRG, LIII, p. 349.

literatura geomorfologică autohtonă această expresie (echivalentă cu „depresiunea interioară” la W. M. Davis și „depresiunea periferică” la Emmanuel de Martonne).

Nu fără orgoliu, de altfel îndreptățit, profesorul arată că „am avut cinstea ca această noțiune să fie adoptată imediat de știința geografică românească și extinsă la părțile Transilvaniei”¹⁰.

Acribia autoimpusă nu-i permite să folosească termenul/neologismul *platformă* pentru un spațiu (Bereslogi – Sângeap) în care aflăm nu unul, ci două nivele de eroziune și astfel termenul de platformă putea crea confuzii. Folosește în acest context termenul popular de *plai* (*plaiul* Bereslogi-Sângeap¹¹).

Aceste aprecieri privind contribuțiile la nivelul terminologiei geomorfologice și a regionimelor se cer completate cu interpretările toponimelor ce fac referire la viața umană a regiunii studiate. În partea dedicată așezărilor omenești, toponimia este „pusă” în slujba evidențierii antecedentei neamului românesc înaintea slavilor și a altor etnii. „*Cea mai veche populație pe care o întâlnim, în documentele sec. XIV-XV este cea românească, păstrând doar o slabă influență slavă în toponimie (s.n.); este vorba de sate cu terminația -ăuți (Sorocinăuți, Tămărtășăuți), cele mai multe sate însă au nume curat românești (Glodeni, Valea Seacă, Vlădeni, Deleni ș.a.)*”. Într-o notă infrapaginială aduce în completare nume de sate (oiconime, n.n.) cu terminația pur românească *-ești* (*Dragomirești, Ilișești, Berindești, Dădești*)¹². În cazul *Hărmănești* afirmă că „*pare un topic nemțesc*” (este vorba de un toponim românesc ce are la bază un antroponim german, n.n.). Se subliniază și o anume conotație etnică locală a unor apelative, cum este *buda*, care „*aproape întotdeauna indică un sat țigănesc sau o fostă vatră țigănească. Termenul buda, în zona studiată, desemnează o locuință retrasă în pădure, locuință în curătură și este sinonim cu cel de odaie de la Câmp*”¹³. De asemenea, oiconimele semnaleză prezența altor etnii, precum rutenii, complet deznaționalizați (în satele *Cotu Ruși* și *Pârcovaci*, numit anterior *Rușii Bojica*)¹⁴, sau deplasări/sosiri ale românilor pe aceste meleaguri, din alte regiuni (dovada determinativele *Munteni, Ungureni*)¹⁵.

Aidoma lui George Vâlsan¹⁶, care studiasse răspândirea geografică a unor animale azi dispărute, profesorul Tufescu se apleacă, în 1942¹⁷, asupra răspândirii geografice a apelativelor *bucovina* și *codru* (cu variantele lor), realizând și o hartă cu „*răspândirea topicelor bucovina și făget*” în România. În legătură cu regionimul *Bucovina* ni se arată că multă vreme ținutul ocupat de austrieci la 1774 a fost numit în limbaj popular *Cordun*, după cordonul de soldați împărătești care păzeau granița acestuia spre Moldova. De la acest supranume s-a format apelativul colectiv *corduneni*, desemnând locuitorii din Moldova anexată de austrieci, ce veneau la munci agricole în Câmpia Moldovei. Două situații interesante pentru abordarea corelată, plină de învățăminte geografice sunt: aceea a apropierii spațiale *Bucoviorul* (sat) și *Făgețelul* (pârâu), ambele în județul Dolj; și aceea a satului *Bucovăț* și a satului mult mai mare (azi oraș) *Făget*, din Banat; de aici, o concluzie privitoare la antecedenta populației autohtone în fața populației slavofone.¹⁸ Mai mult, ca un adevărat fiu al Moldovei, arată că „*larga răspândire a topicului bucovină ne arată cât de întâmplătoare e denumirea ce s-a dat de către austrieci părții de NV a Moldovei (dată la 1774 și adoptată definitiv la 1777), care mai înainte se numea Ținutul Sucevei*”. Ajuns în acest punct, profesorul V. Tufescu reamintește faptul că

¹⁰ *Darea de seamă a Congresului profesorilor de geografie din 26-28 mai 1934*, în BSRRG, LIII, p. 395.

¹¹ V. Tufescu, 1937, *op. cit.*, p. 62 infra.

¹² *Ibidem*, p. 179.

¹³ *Ibidem*, p. 183.

¹⁴ *Ibidem*, p. 185.

¹⁵ *Ibidem*, p. 174, p. 197.

¹⁶ G. Vâlsan, 1938, *Toponimie din punct de vedere geografic. Distribuțiunea în România a trei animale azi dispărute: bour, zimbru, breb*, în BSRRG, LVII, pp. 20-30.

¹⁷ V. Tufescu, 1942, *Bucovine și codri*, în BSRRG, tom LX, pp. 349-353.

¹⁸ *Ibidem*, p. 350.

denumirea de *Podișul Sucevei* îi aparține, „numire cred, trebuiește menționată (folosită) pentru utilități științifice”¹⁹.

A doua concluzie a acestui studiu toponimic de mare valoare: „Mai pretutindeni topicul *bucovină* e împeștriat cu sinonimul său de origine latină *făget*. Viețuirea alături a celor două numiri, arată nu numai topirea elementelor slave în masa românească dar și continuitatea românilor în Dacia, slavii doar împrumutând și traducând numele de *făget*. Topicele răzlețe de *bucovină*, restrânse spațial la câte un sat, deal sau vârf de munte apar ca relice date de o populație care s-a topit în întregime în neamul românesc, rămas pe mai departe păstrător al continuității noastre. Dacă mai toate topicile *făget* cad în interiorul limitei fagului, câteva grupe de *bucovine* cad în afara ei uneori în regiuni de stepă. Aceasta poate arăta sau că acolo ar fi fost cândva păduri de fag dispărute în urmă, sau că topicile sunt acolo relativ recente și introduse pe cale de migrare (ex. satul *Bucovina*, jud. *Dorohoi*)”.

Prin acest studiu, profesorul nu doar ducea mai departe demersul geografilor pe tărâmul numelor de locuri, inițiat de Simion Mehedinți în cadrul Seminarului de Geografie și Antropogeografie și marcat strălucit de studiul amintit al lui George Vâlsan, ci contribuia la materializarea (nedusă la final nici în zilele noastre, din păcate) a unui vechi deziderat al reuniunilor geografilor, și anume, fixarea unei nomenclaturi geografice românești. Acest studiu era doar un început (ne spune profesorul: „Punem doar o problemă. Rezolvirea ei rămâne pe altă dată.”²⁰).

În același volum al BSRRG aflăm o extrem de utilă notă redacțională (nu e un studiu propriu-zis) privitoare la „colocviile profesorilor de geografie”, semnată V.T.²¹ Ea aparține profesorului Victor Tufescu și este un adevărat *story* al formării și evoluției – până la începutul celui de al cincilea deceniu al secolului trecut – limbajului geografic românesc, care cuprinde atât termeni comuni (apelative locale sau străine asimilate, gen *barrancos*, *selva* ș.a.), cât și termeni proprii (toponime). Nu este o simplă dare de seamă a unor reuniuni colegiale, ci un material cu o solidă documentare. În acest sens, profesorul a căutat și a aflat lucruri de-a dreptul amuzante (am zice acum, condescendent!) despre primele începuturi ale limbajului geografic – marcate de efortul de creare a unor termeni noi ce a conturat o nomenclatură stângace „care n-a putut rezista”²²: *pământ statornic* pentru *continent*, *brâul cel lat* pentru *ecuator*, *ostrov prins de pământ* pentru *peninsulă*.

Acestei prime faze în dezvoltarea limbajului geografic național i-a urmat etapa traducerilor din franceză și/sau germană (*nivel de bază, con de dejecție*) sau a încetățenirii unor termeni adoptați de știința universală (*peneplenă, hinterland*), presărată cu înjgheburile unei nomenclaturi proprii: *cornet* (folosit și de Emmanuel de Martonne) și *agestru*, „ce a înlocuit artificialul con de dejecție care cel puțin la Universitatea din București nu se mai întrebuințează”²³. În spiritul consecvenței deja semnalate, se propune drept sursă principală a terminologiei de specialitate naționale toponimia/numirile geografice populare, atrăgând însă atenția asupra variantelor locale folosite în desemnarea aceleași realități spațiale/geografice.

Terminologia geografică națională trebuie completată cu nomenclatura geografică, numele geografice proprii și, ne spune profesorul, cu deosebire fixarea unor numiri unanim întrebuințate pentru regiunile naturale ale țării. „Până acum (n.n. atunci, 1941) *geografi noștri în marea lor majoritate n-au căutat să scormonească și să utilizeze bogata noastră toponimie regională*”²⁴. Și mai departe: „*Sursa trebuie să fie în primul loc toponimia locală și într-al doilea rând scormonirea*

¹⁹ *Ibidem*, p. 352.

²⁰ *Ibidem*, p. 353.

²¹ V. Tufescu (V. T.), 1942, *Colocviile profesorilor de geografie*, în BSRRG, tom LX, pp. 354-358.

²² *Ibidem*, p. 354.

²³ *Ibidem*.

²⁴ *Ibidem*, p. 355.

vechilor denumiri, unele poate uitate, care se dădeau regiunilor sau numai ținuturilor (chiar și numai în înțeles administrativ) în vremuri mai vechi”.

Preocuparea pentru valorificarea fondului „natural”/popular de numiri geografice a fost constantă, după cum vom vedea puțin mai departe, chiar în lucrări cu aparent aspect de popularizare.²⁵ Dar, apreciind că lucrurile nu merg în direcția cea bună (pe fondul multiplicării studiilor regionale sub forma tezelor de doctorat, în care unii/destui autori au purces la crearea de numiri geografice inadecvate), profesorul revine, în anul 1977, cu un amplu studiu²⁶, în care sunt evidențiate modalitățile perfect justificate ale nomenclurii populare, adecvate realităților desemnate, profesorul intervenind pe tărâmul lingvistic și cel istoric pentru a întări una sau alta dintre denumirile populare. Arată că munții sunt plini de numiri populare românești, în timp ce văile apelor au nume și în limbile popoarelor care „s-au aflat în trecere sau au sălășluit un răstimp (precum slavii ori cumanii)”²⁷.

Dezvoltă apelativul „tară” cu sensul popular de „loc unde se ară, se cultivă pământul”²⁸ și, pentru o mai bună fixare a acestuia pe calea toponimiei, îl pune în opoziție prin apelativul colectiv derivat „țărani” (cu variantele *câmpeni*, *câmpani* sau *pusteni*) cu altele, precum *munteni*, *mărgineni* sau *pădureni*²⁹. În acest context, nu uită să semnaleze efortul profesorului V. Mihăilescu pentru a impune numele colectiv de *Munții Mărginimii*³⁰ pentru acei munți din partea N a grupeii Parâng (efort rămas, din păcate, fără rezultat în nomenclatura topică a Carpaților).

Aducând în discuție un adevărat tezaur, uneori folosit dar de multe ori nevalorificat, profesorul se oprește în a doua parte a studiului asupra unei singure categorii de nume de locuri, „*cele ce rezultă în mod firesc din frecvența repetare a denumirilor de localități adunate în anumite areale și care au înțeles prin oglindirea unor anumite caracteristici geografice*”³¹. Cu bunul său simț proverbial, profesorul afirmă că „*unele dintre ele (denumiri regionale, n.n.) au intrat, altele pot intra în uzanța literaturii noastre de geografie regională*”³². Dezvoltă tema numelor de locuri, mai precis a oiconimelor din Câmpia Transilvaniei și împrejurimile acesteia, pentru a semnală și analiza diacronic denumirile de localități, consacrand denumirile populare ale regiunilor. Semnalează intervenția oficialităților (inoportună în esență) în modificarea/dispariția a 17 numiri (cu determinativul ~de câmpie), explicată de la caz la caz (o dovadă în plus a acribiei cunoscute a profesorului). Arată în plus „bunul simț” geografic al poporului, care identifică Valea Mureșului drept o regiune geografică distinctă, diferită și nu doar o limită (cum este înțeleasă de cele mai multe ori), așa cum o dovedesc denumirile ce au determinativul ~de Mureș (*Oarba de Mureș*, *Sâncraiu de Mureș*, *Petrlaca de Mureș* ș.a.). Schimbarea de peisaj (de la câmpie la pădure) este configurată, consemnată de numirile localităților cu determinativul ~de pădure (*Sângeorgiu de Pădure*, *Sânmihaiu de Pădure*, *Dubiștea de Pădure* ș.a.)³³.

Apoi, adăncind analiza, profesorul deosebește un al doilea nivel de denominare populară în interiorul acestei regiuni deluroase pe diferitele văi, precum Nirajul, Bistrița sau Șieul. Elementele concrete toponimice, ilustrative sunt prezente pe o izbutită hartă, o replică pe o altă temă a mai

²⁵ V. Tufescu, 1970, *Pe Valea Moldovei. Priveliști și evocări*, București, Editura Științifică.

²⁶ V. Tufescu, 1977, *Nume populare pentru regiuni geografice din România*, în ȘCGGG, ser. Geogr. tom XXV, nr. 2, pp. 171-178.

²⁷ *Ibidem*, p. 172.

²⁸ *Ibidem*, pp. 172-173.

²⁹ *Ibidem*, p. 173.

³⁰ S-a pronunțat pentru această denumire cu largă rezonanță antropogeografică și Ion Conea, părintele toponimiei geografice românești. A se vedea studiul *Munții Mărginimii Sibiului, cadrul antropogeografic*, apărut în 2004 (postum) la Editura Universitaria din Craiova, prin străduința dr. Lucian Badea.

³¹ *Ibidem*, p. 174.

³² *Ibidem*.

³³ *Ibidem*, pp.174-177.

cunoscutei hărți elaborate de George Vâlsan (cu arealele ipotetice ale răspândirii a trei animale azi dispărute).

Spre finalul studiului, se aduce în discuție și *factorul istoric*, ca element care concurează la denumirea populară a localităților (evidențind ținuturile *Ciceului* și *Ungurașului*, care, cu secole în urmă, au fost un timp și posesiuni ale domnilor Moldovei). Marea bogăție de toponime atestă denumiri de teritorii și regiuni geografice care nu au fost în suficientă măsură explorate pentru aplicarea numelor regiunilor geografice mari și mărunte.³⁴

Latura didactică (să o numim) a toponimiei este ilustrată desăvârșit într-una dintre cele mai izbutite lucrări de geografie estetică, pitorească, am numit *Pe Valea Moldovei*. Prezentarea geografiei râului Moldova – cel mai faimos (după Dunăre) dintre apele țării noastre – este precedată de o impecabilă analiză toponimică în capitolul *Tălmăcirea unui nume – Moldova*³⁵. Este o demonstrație a măiestriei abordării, cu argumente din toate domeniile congruente (lingvistică, istorie, desigur geografie) și aduce în discuție un apelativ gotic, vechi germanic: *mulde, molda* („covată, albă”), ce stă la baza mai multor hidronime europene, inclusiv *Vltava* cehă (*Moldau* în germană). În continuare, asistăm la o reușită inserție a elementelor toponimice în descrierea plină de farmec a regiunilor străbătute de râul care a dat numele provinciei răsăritene a țării noastre.

Sunt aduse spre discuție apelative ce reflectă impactul activității/prezenței omului în mediul natural, analiză privită, desigur, diacronic. Este vorba, între altele, de nume ce reflectă defrișarea (*runc, arșiță, secătură* ș.a)³⁶, de asemenea lămurește prezența huțurilor (imigranți din Ucraina de Vest actuală, mișcare petrecută în urmă cu două secole, într-un spațiu locuit de români)³⁷. Explică toponime precum *Giurnalău* (apelând la forme mai vechi semnalate în documente și la aspectul exterior al culmii)³⁸, face paralela între *Câmpulung* și denumiri apropiate (reflectând aceeași realitate spațială în diferite limbi – *Campolongo*, în N Italiei, *Longchamp* în Alsacia³⁹ și în zona Parisului. Explică numele de *Vama* (prin funcția avută în perioada medievală pe drumul către Ardealul de Nord)⁴⁰, *Humor* (cu sensul de repede)⁴¹, *Pietrele Doamnei* (...lui Petru Rareș)⁴² ș.a. Sunt semnalate și curențe de populație consemnate de microtoponimie (precum mahalaua *Țuțuieni* – azi cartier la Târgu Neamț și *Ungureni* – parte a satului Vânători Neamț).⁴³ Militează pentru numele de *Neamț* dat râului afluent Moldovei, *Ozana*, al doilea nume al apei, fiind unul cu circulație locală⁴⁴, „expandată” însă de scrierile lui Ion Creangă, cel mai faimos dintre oamenii bazinului Moldovei. Dinamica istorică a acestor plaiuri este și ea demonstrată prin intermediul toponimelor sau consemnarea unor întâmplări aparent minore dar păstrate în memoria locurilor; a se vedea microtoponimul *Șesul lui Alecsandri*⁴⁵, o secvență din valea largă a Moldovei donată lui Lascăr Catargiu de cunoscutul poet – în același timp și proprietar de terenuri – în schimbul eliberării robilor de pe moșia acestuia și a desființării târgului de robi de la *Tupilați* (la 1860).

În întregimea ei, *Pe Valea Moldovei* este un minunat exercițiu de aplicare/angrenare a toponimiei în prezentarea pentru publicul larg a unor realități geografice regionale sau locale, acțiune

³⁴ *Ibidem*, p. 178.

³⁵ V. Tufescu, 1970, *op. cit.*, pp. 11-21.

³⁶ *Ibidem*, p. 26 și p.134, între altele.

³⁷ *Ibidem*, pp. 49-56.

³⁸ *Ibidem*, p. 93.

³⁹ *Ibidem*, p. 96.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 119.

⁴¹ *Ibidem*, p. 134.

⁴² *Ibidem*, pp. 114-115.

⁴³ *Ibidem*, p. 174.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 178.

⁴⁵ *Ibidem*, pp. 198-199.

pe care profesorul Victor Tufescu a repetat-o cu același succes în alte lucrări, precum *Popasuri prin țară*⁴⁶ și *Oameni din Carpați*⁴⁷.

Ne vom opri, pentru partea finală a analizei noastre, asupra unor pasaje toponimice incluse în prima dintre aceste lucrări. Astfel, profesorul ne atrage atenția asupra semnificațiilor spațiale diferite, pentru diferite comunități, ale unui apelativ foarte productiv al limbii noastre, este vorba despre „câmp”. „... cu Valea Moldovei, unde apar zări largi și predomină la tot pasul topicele de șes (*Șesul Mare, Șesul Nisipiște, Șesul la Vărari, Șesul între Dumbrăvi etc.*), pe care se extind culturile agricole. Pentru oamenii din micile depresiuni de munte sau chiar din depresiunea subcarpatică a Neamțului, aceste locuri deschise, bune pentru plugărie, reprezintă «câmpul» sau «șesul», pe când pentru locuitorii din Valea Moldovei, «câmpul» este mai departe pe Jijia, unde mergeau pe vremuri de se angajau la munci agricole pe moșii”⁴⁸.

Rolul însemnat al toponimiei în semnarea unor deplasări de populație de o parte și de alta a Carpaților – munți care nu au fost niciodată o barieră, ci un element de coagulare, de preservare a neamului românesc în multe secole consecutive retragerii aureliene⁴⁹ – este exemplificat prin realitățile toponimice din ținutul depresionar Tazlău-Cașin. „...*Se pot reconstitui încă unele dintre acele grupe de populație venite de peste munți, îndeosebi din părțile Brașovului, cuprinse mai demult sub denumirea Țării Bârsei, care ocupă de fapt numai vestul depresiunii Brașovului. Numeroase topice de Bârseanu, Bârsănești, sub muntele Berzunț, la vest de Orbeni ori pe Tazlăul inferior, presupun așezări ale unor grupuri de oameni din acele locuri, iar adaosul de ungureni la denumirea unor sate din comuna Măgura ori din comuna Ungureni, arată români veniți de peste munți, din Transilvania, iar cea de margineni întâlnită la Margineni-Munteni, Osebiți-Mărgineni ori la Mărgineni, indică români veniți din părțile Sibiului. În afara acestora există multe nume de sate care reproduc aidoma, sau cu ușoare variante, pe cele ale unor așezări din Transilvania (Turluianu, Vâlcele, Helegiu, Heltiu, Boiștea, Nadișa ș.a.*”⁵⁰

Nevoia unor corectări în nomenclatura geografică, în acord cu toponimia populară – adecvare pentru care profesorul a militat încă de la începuturile activității științifice – este evidențiată și în scurta analiză a oronimului *Gilău*. „...*Sunt acolo (în partea de nord a Munților Apuseni, n.n.) munți de înălțimea dealurilor, de unde și denumirea de «Gialu», adică «Dealu» în pronunția localnicilor, dată muntelui care a fost stălcit transcris pe hărțile vechi austriece «Gilău», ceea ce nu înseamnă nimic*”⁵¹.

Lucrările analizate oferă suficiente argumente (în parte expuse aici) pentru a-l considera pe Victor Tufescu între toponimiștii de frunte ai țării noastre. Cultura vastă ce răzbate fără ostentație din lucrările sale reprezintă un liant fericit dintre toponimie și geografie.

În încheiere, trei concluzii în legătură cu latura toponomică a operei celui comemorat la 100 de ani de la naștere:

1. Profesorul Victor Tufescu fost un desăvârșit mânăitor al numelor geografice, elemente indispensabile caracterizării complexe și complete a realităților spațiale. În acest sens, aduce numeroase dovezi⁵² în sprijinul celebrei și plastice definiții a geografului francez Raoul Blanchard, conform căreia toponimele sunt „*fosilele geografiei umane*”;

⁴⁶ V. Tufescu, 1976, *Popasuri prin țară*, Editura Albatros, p. 197.

⁴⁷ V. Tufescu, 1982, *Oameni din Carpați*, Editura Sport – Turism, p. 207.

⁴⁸ V. Tufescu, 1976, *op. cit.*, p. 82.

⁴⁹ A se vedea și afirmația devenită celebră al lui Annaeus Florus (sec. II. d. Chr.), despre dacii lipiți de munți (*Daci montibus inhaerent*, în G. Popa Lisseanu, *Dacia în autorii clasici*, Editura Vestala, 2007, p. 111).

⁵⁰ V. Tufescu, 1976, *op. cit.*, p. 101.

⁵¹ *Ibidem*, pp.153-154. Interesant este faptul că hărțile maghiare, inclusiv cele noi, referitoare la Transilvania păstrează forma românească, *Gyalu* havasok (cf. Transilvania, scara 1:500.000. www.cartographia.hu).

⁵² O parte cuprinse în materialul de față.

2. Profesorul a fost un promotor al numelor populare sau – cu expresia lui Emmanuel de Martonne – al toponimiei naturale, în nomenclatura științifică geografică;

3. Profesorul a fost, lucru mai puțin cunoscut în zilele noastre, un creator de nume de locuri, bine argumentate, rămase în nomenclatura geografică a țării (*Câmpia Moldovei, Podișul Sucevei, Podișul Central Moldovenesc*).